

преподавания разных видов искусств: музыки, художественного искусства, хореографии, театра и т.д. Анализируется, что за последние годы на Украине сделаны первые шаги в реализации идеи интегрированного художественного образования в общеобразовательных школах.

Ключевые слова: художественное образование, интеграция, предметно-интегративное образование, интегрированный художественный курс.

Summary

Neznanova N.I.

Study of Integrated Course «Art» in Primary School

The peculiarities of «Art» integrated course studying in modern secondary schools are studied in the article. The author proves that interaction of arts in the process of artistic perception makes more active psychological processes, intensifies excitement appearing in auditory and visual centers of cerebrum of a person. As a result of such integral reaction in the mind emotional experiences of new quality arise, which through the activity of associative mechanism, provoke in the imagination bright images, the comprehension of artistic content of the work of art becomes more profound, artistic world outlook of a personality broadens. This integration is possible thanks to unification in the process of teaching different kinds of art: music, painting, choreography, theatre, etc. It is analyzed that during the recent years first steps to realize the ideas of integrated artistic education in general educational schools of Ukraine have been done.

Key Words: artistic education, integration, subject-integrative education, integrated artistic course.

УДК 373,31.036:78.071.5 (045)

Олексюк М.В.

викладач кафедри теорії і методики музичного мистецтва Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії (м.Хмельницький)

Розвиток креативності у дітей молодшого шкільного віку на уроках музики

Стаття висвітлює розвиток творчості молодшого школяра на уроках музики, розглядає шляхи та педагогічні прийоми (методи) творчості(система творчих завдань, ігри, введення поліфонічних прийомів, проведення уроку-театру). Аналізується структура особистості, що динамічно розвивається, характеризується самобутністю та цілісною сукупністю таких рис особистості, як: творчий потенціал, творча активність, творча спрямованість, творча індивідуальність, ініціативність, імпровізаційність, що значно впливає на формування творчої зрілості. Автор статті пропонує розвивати творчі уміння у сприйманні (слухацькій діяльності), створенні, виконанні, імпровізації, умінні ритмопластичного інтонування і вільному володінні музичними знаннями в різних сферах навчальної діяльності. Доводиться, що уроки музики допомагають розвинути різні творчі вміння дітей у сприйнятті, створенні, виконанні, імпровізації, роздумах про музику.

Ключові слова: креативність, творчість, діалогічне спілкування, творчий розвиток.

Постановка проблеми у загальному вигляді... Основною метою освіти є підготовка підростаючого покоління до майбутньої професійної діяльності. Творчість – це шлях, який може ефективно реалізувати цю мету. У наш час вельми актуальною є проблема різностороннього виховання людини ще на початку її шляху, в дитинстві, виховання людини, в якій би гармонійно розвивалися емоційна і раціональна складові. Втрати в естетичному вихованні роблять бідним внутрішній світ людини. Не розуміючи справжніх цінностей, діти легко переймають цінності фальшиві.

У сучасному світі, перед яким постають завдання досягнути проблеми планетарного масштабу, методологічною парадигмою має стати творчість. Це форма людської діяльності, яка ставить за мету пошук і практичне створення нового, оригінального, унікального, кращого, прогресивного, соціально значущого. Історичний розвиток і місце держави у світовій спільноті знаходяться в прямій залежності від здатності народу творити її на рівні вимог сучасної доби. Від того, які творчі здібності виявляються у представників будь-яких сфер людської діяльності, і особливо національної системи освіти, залежить прогрес суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання цієї проблеми... Багато таланту, розуму та енергії вклали в розробку педагогічних проблем, пов'язаних із творчим розвитком особистості дитини, такі видатні дослідники, як Л.Виготський, П.Едвордс, К.Роджерс, Б.Теплов. Сьогодні дослідженням проблем креативності займаються також, Н.Вишнякова, Л.Дорфман, Г.Ковальова, Н.Терентьєва, Л.Футлик.

Мета статті – висвітлення шляхів розвитку креативності дитини на уроках музики в загальноосвітній школі.

Виклад основного матеріалу. За своєю здатністю викликати в людині творчу активність мистецтво, безумовно, займає перше місце серед усіх багатогранних елементів системи виховання людини.

Комплексний підхід до розвитку творчої особистості охоплює велике коло питань, що стосуються проблем її загально естетичних і моральних складників. Нероздільна єдність ідейно-світоглядного, духовного і художнього є невід'ємною умовою формування особистості дитини, різнобічності і гармонії її розвитку. Цінність творчості, полягає не тільки в результативному характері, але й у самому її процесі. Все це у повному обсязі стосується музичного мистецтва та шкільних уроків музики.

Світ звуків дуже близький людині з наймолодшого віку. Граючись, діти наспівують щось своє, імпровізують послівки, ритми, однак ця здібність часто легко втрачається, не дістаючи належного розвитку. Головною причиною цього є велика складність переведення наївного і несвідомого в творчому процесі малюків у русло усвідомленої дії.

Кожен учитель зобов'язаний усвідомлювати свій вплив на становлення особистості учня. Необхідно наблизитись до творчості, наповнити нею спілкування з музикою. Педагог у креативній діяльності перевтілюється в сценариста, режисера та актора-виконавця. Такий кваліфікований фахівець бачить внутрішні резерви і нові можливості дитини, які потрібно актуалізувати в креативній музичній практиці.

Завдання педагога полягає у створенні мікроклімату та умов для природного „дозрівання” унікальної особистості дитини, її самоактуалізації. Учитель повинен знати, що розвиток креативності відбувається за принципом діалектичної спіралі, вихід по якій сприяє змінам при рівномірному сходженню на початковий етап. Але повторюваність у розвитку не означає дублювання різних моментів. На кожному новому етапі з'являються нові якості, але й водночас оновлюються і старі. Креативний розвиток становить систему незворотних якісних змін особистості [6, с. 112].

В акмеології креативність розглядається залежно від процесу і результату розвитку особистості. Таким чином, існує закономірний зв'язок творчого навчально-виховного процесу та кінцевого результату в креативному розвитку творчого індивіда.

Креативність як структура особистості, що динамічно розвивається, характеризується самобутністю та цілісною сукупністю таких рис особистості, як-от: творчим потенціалом, творчою активністю, творчою спрямованістю, творчою індивідуальністю, ініціативністю, імпровізаційністю, що значно впливає на формування творчої зрілості.

Для предмету „Музика” – спілкування є одним із основних понять. Це, насамперед, взаємодія вчителя та учнів, яка має емоційно-змістовний характер. Спілкування на уроці музики можна розцінювати і як спільну творчу діяльність учнів та вчителя, спрямовану на розкриття життєвого змісту музики, моральних принципів, що складають її основу. Саме тут дуже важливий діалогічний стиль спілкування.

Педагогу-музиканту важливо розуміти сутність деонтології. Деонтологія – це наука про обов'язок, мораль та професійну етику. У креативній акмеології деонтологію можна розглядати як сукупність принципів цілеспрямованої поведінки фахівця, а саме:

- бути духовно багатою особистістю;
- бути творчим індивідом;
- володіти професійною компетентністю та особистим авторитетом;
- володіти усім арсеналом традиційної та інноваційної психології та педагогіки;
- бути творчим фахівцем, емпатійним та привабливим у спілкуванні з учнем;
- бути здібним до глибокого аналізу та самоаналізу, рефлексії та ідентифікації у процесі самоактуалізації;
- бути відкритим до нового, ініціативним та проникливим;
- дотримуватись моральних принципів та етичних норм взаємовідносин, дотримуватись конфіденційних принципів, створювати атмосферу довіри;
- усвідомлювати глибокий зміст професійної життєдіяльності.

Поряд з позитивними принципами цілеспрямованої поведінки педагог повинен досконало володіти не тільки професійними знаннями і вміннями, а й психологічними знаннями та педагогічною майстерністю [6; 14].

Сучасний досвід проведення уроку музики в школі переконливо доводить, що вчитель може бути справжнім „творцем” тільки тоді, коли щохвилино поєднує в єдине ціле зігране, проспіване чи сказане ним зі своїм внутрішнім світом, зі своїм ставленням до звучання та життєвим досвідом.

Якщо вчитель, готуючись до уроку, не бере за „матеріал” самого себе, власні почуття, думки, досвід, тоді виникає питання, як йому провести паралель між зовнішнім – холодним, байдужим, і внутрішнім – глибоко пережитим, відчутим.

Творчий урок є антитезою до іншого уроку, в якому домінує ремесло, навіть найбільш досконале. У зв'язку з цим виникає проблема „зовнішнього” і „внутрішнього” в мистецтві ведення уроку музики. Одне, якщо урок музики – лише введення декількох нових слухових вражень школярів; і зовсім інше – якщо це особлива, неповторна зустріч з мистецтвом. Проблема „зовнішнього” і „внутрішнього” на уроках музики – по суті, реальний взаємозв'язок Музики як мистецтва і Мистецтва проведення уроку музики.

Знайомство з сучасними системами музичного виховання, багаторічні спостереження за учнями, а також узагальнення нагромадженого досвіду педагогів показали, що розвиток творчої ініціативи в процесі навчання відіграє величезну роль. Він сприяє емоційному і разом з тим більш осмисленому ставленню дитини до музичного мистецтва, розкриває індивідуальні творчі можливості, викликає зацікавлення до занять, що є важливою передумовою успішного подолання труднощів у навчанні [6, 60].

Саме уроки музики сприяють розвитку креативності учнів молодших класів. Під креативністю слід розуміти розвиток творчих умінь у сприйманні (слухацькій діяльності), створенні, виконанні, імпровізації. Це також уміння ритмопластичного інтонування і вільне володіння музичними знаннями в різних сферах навчальної діяльності.

Початковий період навчання займає віковий діапазон від 6-7 до 10-11 років (1-4 класи) і вважається найважливішим в ознайомленні з прекрасним. У цьому віці музика відіграє роль універсального засобу естетичного і морального виховання. Ще з давніх часів музичне мистецтво вважалась важливим засобом формування особистісних якостей людини, її духовного світу. Сучасні наукові дослідження показують, що музичний розвиток неодмінно сприяє загальному розвитку людини: формується емоційна сфера, удосконалюється мислення, дитина стає чуйною до краси в мистецтві та житті, а відсутність повноцінних музично-естетичних вражень у майбутньому не повернеш. У молодшому шкільному віці діти володіють значними резервами розвитку. Їх своєчасне виявлення і ефективне використання – одне з головних завдань вікової та педагогічної психології [4].

Основні види діяльності, якими дитина молодшого шкільного віку зайнята більшу частину часу, – це навчання, спілкування, праця і гра. Кожен з цих видів виконує специфічну функцію в її розвитку. Дуже важливе значення для успіхів у навчанні мають комунікативні риси характеру дитини (його вміння спілкуватись, йти на контакт), чуйність, відповідальність, а також вольові риси особистості (наполегливість, самостійність, рішучість, здатність піти на ризик). За словами відомого педагога А.Макаренка: „Відмова від ризику означає відмову від творчості”.

Музично-художня діяльність відбувається у формі навчальної діяльності тоді, коли учні відтворюють сам процес народження музики, самостійно розпізнають засоби виразності, інтонації, які, на їхню думку, найбільш широко розкривають художній зміст твору, творчий задум композитора та виконавця. При цьому учні проникають у твір, пізнаючи саму суть музичної творчості, музичних знань, розкривають загалом у мистецтві явище дійсності (реальності), його внутрішні співвідношення, завдяки чому музика перед школярами стає як відображення, художній витвір діалектики життя [2].

Великий інтерес для молодших школярів становлять ігри, саме вони удосконалюють предметну діяльність, логіку, прийоми мислення, формують і розвивають уміння і навички взаємодії з оточуючим світом.

Щодо мотиваційної готовності дітей до навчання, слід мати на увазі потребу у досягненні успіху, яка безумовно повинна домінувати над страхом невдачі. У навчанні, спілкуванні і практичній діяльності, пов'язаній з випробовуваннями здібностей, у ситуаціях, які передбачають змагання з іншими людьми, діти повинні відчувати якомога менше тривожності. Адже успіх чи то в роботі, чи то в навчанні приносить радість, задоволення, спонукає до подальших досягнень. Виховувати учнів потрібно успіхом. Ніколи не зловживати докорами, зауваженнями, двійками, а навпаки – підтримувати невстигаючого, хвалити за кожний, навіть незначний крок уперед. Важливу роль успіху підкреслював свого часу В.Сухомлинський: „Є успіх – є бажання навчатися. Це особливо важливо на першому етапі навчання – у початковій школі, коли дитина ще не вміє долати труднощі, де невдача стає справжнім горем”. Боротися за успіх у навчанні – означає вчити дітей вчитися, виховувати організованість, самостійність, відповідальність, дисциплінованість.

Які шляхи та педагогічні прийоми розвитку креативності в процесі спілкування з музикою можна зазначити?

Насамперед, це система питань і творчих завдань, що допомагають розкривати дітям образний зміст музичного мистецтва. Вона повинна передбачати саме діалогічне спілкування і народжувати у дітей варіанти творчо прочитаних музичних творів. Важливо не тільки задати дітям запитання, а й почути на нього відповідь, часто оригінальну і нестереотипну.

Наступний педагогічний прийом, пов'язаний з організацією музичної діяльності дітей на уроці, подібний до поліфонічного процесу. Суть його полягає в тому, щоб створити умови для спостереження кожною дитиною, виходячи зі свого індивідуального бачення, відчуттів певної музики. Результатом має бути не те, щоб діти однаково відчували, виконували музику, а те, щоб сприймання музики дітьми на уроці набувало вид художньої «партитури», в якій кожна дитина має свій голос, індивідуальний, неповторний, внесла в неї щось своє унікальне, оригінальне. Важливим є доброзичливе, уважне, бережливе ставлення педагога до творчих питань учня. Діти дуже чутливі. Одне необдумане слово, або навіть інтонація педагога може призвести до того, що дитина замкнеться, і співпраця з нею буде порушена. Необхідно надати учневі більше можливостей для виявлення своєї індивідуальності [6, 61].

Доволі інноваційною є ідея Л.Футлик про проведення творчого уроку-театру. У театрі-уроці теж виникає гра-співробітництво, де одні діти показують, діючи в уявному просторі, а інші вгадують, що їм хочуть показати, але тут театральна гра проходить у реальній життєвій ситуації уроку. Це театр „для себе”, де діючі персонажі постійно змінюють свої ролі, будучи і артистами, і глядачами. Педагог тут по черзі або одночасно є драматургом і режисером, артистом і глядачем навчального спектаклю. У театрі-уроці зміни і перевтілення проходять насамперед у духовному світі дітей, в їх сприйнятті оточуючого світу. Завдання вчителя – постійно „провокувати” ці зміни, перетворюючи життєву ситуацію на театральну, а театральну пов'язувати з життєвими прагненнями юних особистостей, тобто створювати на уроці ігрові умови, які будуть стимулювати дитину до самопізнання, самовираження, до творчості [9, 57].

Творчі завдання на уроках музики сприяють загальному розвитку особистості, що, в свою чергу, виховує чуйність, творчу уяву, образно-асоціативне мислення, активізує пам'ять, спостережливість, інтуїцію, формує внутрішній світ дитини [5, 432].

Отже, розвиток креативності дітей є дуже актуальним завданням в сучасній педагогічній практиці. Творчий розвиток дитини надзвичайно тісно пов'язаний з мистецтвом та, безпосередньо, зі шкільними уроками музики. Особливо уроки музики допомагають розвинути різні творчі вміння дітей у сприйнятті, створенні, виконанні, імпровізації, роздумах про музику.

Список використаних джерел та літератури:

1. Вишнякова Н.Ф. Креативная акмеология. Психология высшего образования / Н.Ф.Вишнякова. – Минск, 1996. – 300 с.
2. Искусство и школа. Книга для учителя / сост. Василевский А.К. – М.: Просвещение, 1981. – 288 с.
3. Кремень В. Освіта і наука України: шляхи модернізації (Факти, роздуми, перспективи) /В.Кремень . – К.: Грамота, 2003. – С. 77.
4. Нозадзе М.В. Высокое назначение человеческого голоса / М.В.Нозадзе // Искусство в школе.- 1997. – 32 с.
5. Ожегов С.И. Словарь русского языка / С.И.Ожегов. - М.: Политиздат, 1984.
6. Подвала В.Д. Створюймо музику / В.Д.Подвала.--К. : Музична Україна, 1990. – 55 с.
7. Стеценко К.Г. Українська пісня в народній школі // Кирило Стеценко. Спогади. Листи. Матеріали. – К. : Музична Україна, 1981. – С. 300-304.
8. Сухомлинський В.О. Народження громадянина / В.О.Сухомлинський. – К. : Рад. шк., 1977. – Т.3. – 670 с.
9. Футлик Л. Я вхожу в мир искусств / Л.Футлик. – М.: Всероссийский центр художественного творчества, 1995. – 143 с.

Аннотация

Олексиук М.В.

Развитие креативности у детей младшего школьного возраста на уроках музыки

В статье исследуется развитие креативности у детей младшего школьного возраста на уроках музыки; рассматриваются пути и педагогические приемы творчества(система творческих заданий, игры, введение полифонических упражнений, проведение урока-театра) Анализируется структура личности, которая динамически развивается, характеризуется индивидуальностью и совокупностью таких черт как: творческий потенциал, творческая активность, творческая направленность, творческая индивидуальность, инициативность, импровизационность, что значительно влияет на формирование творческой зрелости. Автор статьи предлагает развивать творческие умения в восприятии (слуховой деятельности), создании, исполнении, импровизации, умении ритмопластического интонирования и свободном владении музыкальными знаниями в разных сферах учебной деятельности. Доказывается, что уроки музыки помогают развивать разные творческие умения детей в восприятии, создании, исполнении, импровизации, размышлениях о музыке.

Ключевые слова: креативность, творчество, диалогическое общение, творческое развитие.

Summary

Oleksiuk M.V.

Development of Primary School Pupils' Creativity at Music Lessons

The article highlights junior schoolchildren's development of creativity at the music lessons; the ways and pedagogical methods of creativity are studied (system of creative tasks, games, introduction of polyphonic exercises, conducting of the lesson-theatre). The structure of personality, which is dynamically developed and characterized by the individuality and totality of such traits as: creative potential, creative activity, creative orientation, creative individuality, initiative, improvisation, that greatly influence the formation of creative maturity is analyzed. The author of the article offers to develop creative abilities in perception (auditory activity), creation, performing, improvisation, ability of rhythm and plastic intoning and free possession of music knowledge in different spheres of educational activity. It is proved that music lessons help to develop different creative abilities of children in perception, creation, performing, improvisation, reflection of music.

Key Words: creativity, creative work, dialogic communication, creative development.